

SVEN HEDIN

på upptäcktsfärd i Tyskland

Av professor HERBERT TINGSTEN

Vi lida ingen brist på ovederhäftiga och intellektuellt lösliga reseböcker från det nya Tyskland. Doktor Hedins bok är en av de sämsta, kanske den sämsta. Blott författarens kända namn kan motivera en anmälan.

Jag skall icke stanna vid de rena reseintryck som upptaga första kapitlet och en stor del av de följande. De äro fyllda av naivt skryt, naiva skämt och naiv beundran. Intrycket blir att nationalsocialismen skapat Tysklands monumentalbyggnader, uppfört de stora maskinerna i de stora industri- verken, fyllt bondgårdarna med präktiga germaner och feta svin, marknaderna med ståtliga hästar och vin- buteljerna med gamla goda årgångar; vid dr Hedins ankomst susa maski- nerna, svinen grymta belåtet, hästarna kasta gnistrande blickar och flaskorna tömmas. Det förlovade landet har legat där sedan i januari 1933 och änt- ligen har den man kommit, som kan avnjuta det! Doktor Hedin har rest sammanlagt omkring 4,000 mil i Tysk- land — en sträcka "lika lång som ekvatorn"; "det ligger både möda och arbete till grund för denna bok".

Låt oss belysa dr Hedins sätt att argumentera med ett referat av ett par punkter i hans hätska kritik av Ver- saillesfreden. Enligt dr Hedin plün- drades Tyskland efter vapenstillestån- det "till och med på sina bikupor". Han anför siffror. Tyskarna fingo in- till början av Dawes-planen överläm- na till Belgien, Frankrike, Italien och Jugoslavien bland annat 180,000 häst- ar och 197,000 st. hornboskap. Tysk- land blev härigenom utarmat, säger dr Hedin. Han nämner icke, att enligt konservativa beräkningar (jfr det av Mahaim utgivna arbetet La Belgique restaurée, 1926) tyskarna blott från Belgien under kriget bortfört 92,000 hästar och 560,000 st. hornboskap. Han glömmar också att tala om att det av tyskarna lämnade skadestån- det icke på långt när motsvarade kostnaderna för återuppbyggnads- arbetet i det förhärjade Frank- rike. Tyskland berövades genom

freden sina kolonier. Genom ut- nyttjandet av deras råvaror "var Tyskland", enligt dr Hedin, "på god väg att lösa problemet om arbete och inkomst åt sitt folk". Det nämnes icke att av tyskarna omkring 0,02 procent (30,000) hade utvandrat till kolonierna och att av importen till Tyskland 0,37 procent under perioden 1904—1913 kom från de tyska koloni- erna (jfr t. ex. Clark, The balance- sheets of imperialism, Columbia uni- versity press 1936). Ingenting är rimligare än att diskutera och kriti- sera Versailles-freden; att använda dr Hedins metoder, d. v. s. att suggerera läsaren med siffror och allmänna ut- talanden utan stöd av jämförelser, vittnar om omdömeslöshet — för att använda ett mildt ord.

Nationalsocialismen har, meddelar dr Hedin, räddat Tyskland ur ett till- stånd av politisk och moralisk upp- lösning. Weimardemokratien påskyn- dade och förvärrade det militära neder- laget, bar ensam ansvaret för freden och sökte icke efter freden att återupprätta Tyskland inför världen. Dessa uppfattningar, sedan årtionden propagerade och lika länge ihjälkri- serade, framföras utan ett spår av tvi- vel eller tvekan. Dr Hedin nämner icke eller vet icke att de tyska gene- ralerna besegrats och fordrade fred, att ett nytt krig år 1919 av alla an- svariga ansågs orimligt och att de tyska statsmännen under Weimar- republiken oavlåtligt arbetade på att vinna bättre villkor från segrarna och hade vunnit väsentliga önskemål då Hitler kom till makten. Namnet Stresemann nämnes icke i dr Hedins bok, där det sida efter sida talas om Tysklands arbete för att revidera Versailles-traktaten under de senaste åren; det är kanske det bästa beviset för bokens halt.

Behöver det sägas, att dr Hedin icke gör något försök att analysera nationalsocialismens väg till makten, att han icke nämner riksdagshusbran- den, att han icke antyder den terror som härskade i Tyskland under riks- dagsvalen 1933? När man läser de

delar av boken, där dessa förhållan- den borde klargöras, känner man skräck vid tanken att efter tre till fyra år de flesta människor glömt alla politiska händelser, till och med de som avspeglats i tidningarnas fetstils- rubriker, och att därför på kort sikt inga förvanskningar äro för grova för att lyckas. Den nationalsocialistiska staten är enligt dr Hedin en folkstat. "Blod och jord äro det tyska folkets livskälla som ständigt förnyas.... De sedliga principer, som gälla i staten äro verksamhet för det allmännas bästa, auktoritet nedåt och ansvar uppåt, d. v. s. att alla ledare i olika ställningar kräva lydnad av sina underordnade och bära ansvaret för sina handlingar inför sina överordnade." Ungefär detta får man veta om vär- ldens kanske skoningslösaste diktatur. Jo, det är sant, i koncentrationslägren har man det i det hela bra: "vad kost, logi, arbetslokaler angår kan ingen anmärkning göras.... Vid den stora omröstningen den 29 mars 1936 erhö- ll Hitlers politik bland fångarna i Sach- senburgs koncentrationsläger 97 procent...." I Sachsenburg, meddelar dr Hedin, står icke någon andlig upp- byggelse till buds, "men i Lichten- burg, som förr varit kloster och sedan blev fängelse, predikas om sön- dagarna".

Enligt dr Hedin är klasskillnaden utplånad i det nya Tyskland. För nazismen är kapitalet blott en produkt av hela folkgemenskapens arbete. "Nationalsocialismen har sålunda snarare en ideell än en materiell uppfattning av nationalekonomien, och enligt Kant länder viljan och handlingen inom hushållningen till det allmännas bästa." Man förvänas kanske efter detta att höra att några hundra miljoner insamlas om året för att hjälpa de allra mest nödställda, men man förvänas sannerligen icke över att i dr Hedin's arbete ej med ett ord omnämnas två förhållanden: att arbetarnas reallöner sänkts med 15 till 20 procent sedan 1933, då de redan nedpresats under krisen, att företagen som för fyra år sedan icke kunde lämna någon utdelning, nu uppvisa flera hundra miljoner i vinst. Ej heller väntar man besked om att den omskrutna vinterhjälpen i huvudsak innebär en föga progressiv extra beskattning, som det är omöjligt att undandra sig; man väntar och får till livs historier om hur regimens ledare samla in pengar och hur stor det tyska folkets offervilja blivit sedan januari 1933.

Pressen har reformerats: "Andemeningen med den stora reformen är att rensa pressen från enskilda, själviska intressen och i stället befordra plikt-känsla, sanning och ansvarsmedvetande inför hela folket." Pressen verkar numera "sober, rentvättad från svammel, sensation och förtal". Ett undantag utgör enligt ett annat kapitel i arbetet tidningen *Der Stürmer*, vars "råa och gemena innehåll" omtalas. Man frågar sig om dr Hedin vet att *Der Stürmer* är en av de mest officiella och mest spridda tidningarna i Tyskland. — Anmälaren vill, utanför all diskussion om likriktningen inom pressen, göra gällande att så gemena sensationsorgan som *Der Stürmer* och vissa andra tidningar icke spelade någon roll inom den dagliga pressen i Weimar-republikens Tyskland.

Vetenskapen behandlas på ett liknande sätt. Dr Hedin har konstaterat att de humanistiska vetenskaperna

vid högskolorna före 1933 befunno sig "i ett stadium av inre upplösning". De omdömen, som den vanlige forskaren blott efter några års arbete anser sig med tvekan kunna fälla om en vetenskapsgren inom ett land, faller dr Hedin utan tvekan om något tjugotal vetenskapsgrenar. Även här har nationalsocialismen blivit räddaren; den har återupprättat tysk vetenskap. Trots allt verkar dr Hedin ibland en smula tveksam: "det tyska folket har däremot för närvarande ingen direkt nytta av humanistiskt vetande". Ligger det måhända så till att just den humanistiska vetenskapen under de senaste åren genomgått en förfallsperiod? I så fall blir det snart bättre: "för min del är jag övertygad att den tyska vetenskapen under den ansvars-kännande och duktige rikminister Rusts hägn, och sedan utvecklingen kommit in i mera normala banor, åter skall intaga den förnäma plats den alltid ägt.... Och den dag är kanske icke avlägsen då den tyska vetenska-

pen åter, fri som örnen, svävar på utbredda vingar över jorden."

Vid nationalsocialismens seger var tyska folket stätt i utdöende. Hitler har höjt födelsesiffrorna. Varför tala om att den ekonomiska krisen lättats sedan 1933 och att därför nativiteten stigit i en rad länder, eller att äkten-skapslånen måste medföra en snabb höjning av nativiteten, för vars varaktighet inga garantier föreligga? Mussolini har brukat hårdare medel än Hitler, men födelsetalen ha genomsnittligt aldrig varit så låga som under hans välde. Tyska folkets degeneration bekämpas enligt dr Hedin genom steriliseringslagar. Det ingår numera snart sagt i allmänbildningen att dylika steriliseringslagar kunna vara väl motiverade, men att de ur synpunkten av folkets s. k. degeneration äro praktiskt taget betydelselösa.

I kapitlet om judarna stämmer dr Hedin även väl in i den national-socialistiska propagandan. Judarna

Forts. på sid. sju.

Sven Hedin

Forts. fr. sid. tre.

stodo i spetsen, då det gällde Tysklands självuppgivelse, utgivandet av välbetalda platser m. m. Som motgift till dr Hedin's antisemitiska propaganda rekommenderas exempelvis docent Valentins förträffliga bok om antisemitismen. Enligt dr Hedin be-
gingos visserligen "i den revolutionära hänförelsens hetta åren 1933 och 1934" en del övergrepp mot judarna, men "under alla dessa obehärskade uppträden dödades blott ett fåtal judar". Den läsare, som vill få en bild av dessa "obehärskade uppträden", hänvisas till tidningsurklippen hos Strachey, *The Menace of Fascism*, och den på svenska utgivna publikationen "Den gula fläcken". Sedan dr Hedin på några sidor ägnat sig åt antisemitism, använder han ungefär en sida på att berömma sig över sin delvis judiska börd. Han betonar att den judiska droppen i hans blod kanske hjälpt honom "över avgrunder" och beklagar sig tillika över att han i svenska tidningar stämplats som jude. "Det är som vanligt Israel som blir strykpojken, även om han uppträder i aldrig så blygsam gestalt."

Den läsare, som kommit så långt i dr Hedin's bok är beredd på allt. Han förskräckes icke över att i de sista kapitlen, som motivera bokens namn, finna Hitler omtalad såsom Europas store fredsvän. Hitlers i tal och skrift bedrivna krigspropaganda, hela den nazistiska agitationens inriktning på kamp och heroism, antydvas icke. Hitler har en gång sagt att kriget är för mannen vad födandet är för kvinnan; nazistpropagandan är fylld av chauvinism; hela det tyska folket hetsas till passionerad kampberedskap. Om detta vet dr Hedin intet.

Man kan inför dr Hedin's bok anständigtvis intaga tre attityder. Den rena ironiens. En blandning av ironi och respekt inför en man, som kan säga så mycket dumheter med så påtaglig ärlighet. För min del kan jag inför en bok, skriven av en av Sveriges mest kända män, men innehållande blott ett uppkok på andra klas-sens nazistisk propaganda, endast känna äckel och indignation.